ज्योतिर्मय

Online Journal of Literature....

साहित्याचे विद्यापीठ

❑ पुणे ❑ वर्ष १ ले ❑ अंक ३५ वा ❑ शुक्रवार दि.०७ मार्च २०२५ ❑ पाने ४ ❑ मूल्य : निशुल्क (खासगी वितरणासाठी)

विशेष लेख...

ट्रंप, टैरिफ आणि भारतावर परिणाम

– प्रा डॉ सुधीर अग्रवाल

ज्योतिर्मय 📖 साहित्य

अमेरिका सतत आयात शुल्क वाढवत आहे. कॅनडा, मेक्सिको आणि चीनवर २५ प्रकारचे कर लादण्यात आले आहेत. भारताबाबतही, राष्ट्राध्यक्ष डोनाल्ड ट्रम्प यांनी अनेक वेळा शुल्क वाढवण्याबद्दल बोलले आहे. दरम्यान, तज्ज्ञांचे मत आहे की जर भारतावर कर लादले गेले तर त्याचा परिणाम औषधनिर्माण, उत्पादन आणि पेट्रोलियमसारख्या क्षेत्रांवर होऊ शकतो.

अमेरिकेच्या नवीन टॅरिफ नियमांमुळे जगभरात खळबळ उडाली आहे. असे म्हटले जात आहे की याचा विशेषतः आशिया-पॅसिफिक प्रदेशातील देशांवर परिणाम होईल. अमेरिकेचे राष्ट्राध्यक्ष डोनाल्ड ट्रम्प यांनी १३ फेब्रुवारी रोजी फेअर अँड रेसिप्रोकल प्लॅनवर स्वाक्षरी केली, ज्याअंतर्गत अमेरिका आपला आयात शुल्क त्याच्या व्यापार भागीदार देशांच्या आयात शुल्काइतका करू इच्छित आहे. याचा अर्थ असा की जर कोणताही देश अमेरिकन वस्तूंवर जास्त शुल्क लादतो, तर अमेरिका त्या देशातील वस्तूंवरही तोच शुल्क लादू शकतो.या धोरणाचा भारतासारख्या देशांवरही परिणाम होण्याची शक्यता आहे. या संभाव्य वाढीच्या परिणामाबाबत, रेटिंग एजन्सी मूडीज म्हणते की इतर देशांच्या तुलनेत भारतावर त्याचा परिणाम कमी असेल. पण याआधी एस अँड पीने इशारा दिला आहे की यामुळे भारताचे सर्वाधिक नुकसान होऊ शकते.

भारत-अमेरिका व्यापार अमेरिकेत वाढलेल्या शुल्काचा भारतीय वस्तूंवर होणारा परिणाम पूर्णपणे समजून घेण्यासाठी, दोन्ही देशांमध्ये किती व्यापार होतो हे जाणून घेणे महत्त्वाचे आहे. अमेरिका हा भारताचा सर्वात मोठा व्यापारी भागीदार आहे आणि २०२४ मध्ये दोन्ही देशांमधील व्यापार १२९.२ अब्ज डॉलर्सचा होता. २०२३-२४ मध्ये, भारताने अमेरिकेला ७७.५२ अब्ज डॉलर्सच्या वस्तू निर्यात केल्या. एप्रिल २०२४ ते जानेवारी २०२५ पर्यंत भारताची अमेरिकेला एकूण निर्यात ६८.४७ अब्ज डॉलर्स होती. अशा परिस्थितीत, मूडीजच्या मते, अमेरिकन टॅरिफचा आशिया-पॅसिफिक देशांच्या निर्यातीवर परिणाम होईल. परंतु भारताला या बाबतीत कमी धोका आहे कारण केवळ कापड, औषधे आणि अन्नपदार्थ यासारख्या काही क्षेत्रांवरच याचा परिणाम होऊ शकतो.

सध्या अमेरिका आणि भारत यांच्यात चर्चा सुरू आहे, जेणेकरून हा प्रभाव कमी करता येईल. भारत सरकार अमेरिकेच्या काही मागण्यांवर विचार करत आहे ज्यामध्ये काही अमेरिकन वस्तूंवरील कर कमी करणे, अमेरिकन कृषी उत्पादनांसाठी बाजारपेठा उघडणे आणि अमेरिकन ऊर्जा खरेदी वाढवणे यांचा समावेश आहे. त्या बदल्यात, भारताला २०२५ पर्यंत एक नवीन व्यापार करार हवा आहे. परंतु जर हे शुल्क लागू केले गेले तर भारतातील कापड, औषध आणि शेतीशी संबंधित व्यवसायांवर दबाव येऊ शकतो.

भारताच्या कापड उद्योगासाठी अमेरिका ही एक मोठी बाजारपेठ आहे कारण ती भारतातून मोठ्या प्रमाणात कपडे खरेदी करते. भारतीय औषध कंपन्यांची अमेरिकेत मोठी बाजारपेठ आहे. त्याच वेळी, दरवाढीमुळे भारतीय शेतकऱ्यांचे नुकसान होऊ शकते.

शुल्कावरील ताण

भारताचा अमेरिकेशी यापूर्वीही शुल्कावरून संघर्ष झाला आहे. २०१८ मध्ये, जेव्हा अमेरिकेने भारतीय स्टील आणि ॲल्युमिनियमवर शुल्क लादले, तेव्हा भारताने २९ अमेरिकन वस्तूंवर शुल्क वाढवून प्रत्युत्तर दिले. यावेळीही जर अमेरिकेने कठोर भूमिका घेतली तर भारत योग्य उत्तर देऊ शकतो. परंतु तज्ज्ञांचे म्हणणे आहे की भारतालाही त्यांच्या टॅरिफ रचनेत बदल करण्याची संधी मिळू शकते. जर भारताने आपल्या कच्च्या मालावरील शुल्क कमी केले तर भारतीय उद्योग अधिक स्पर्धात्मक होऊ शकतात, असे तज्ज्ञांचे मत आहे. अमेरिकेचा सरासरी कर २.२% आहे जो जगात सर्वात कमी आहे. त्याच वेळी, भारताचा सरासरी टॅरिफ अमेरिकेपेक्षा खूपच जास्त आहे. व्हिएतनामसारख्या देशांसाठी, शुल्क वाढ हे तणावाचे एक मोठे कारण असू शकते कारण त्यांचा अमेरिकेसोबतचा व्यापार अधिशेष १२३ अब्ज आहे.

एस अँड पी ग्लोबलच्या अहवालात असा इशारा देण्यात आला आहे की भारत, दक्षिण कोरिया आणि थायलंड यांना अमेरिकेच्या शुल्काचा सर्वाधिक धोका आहे. व्हिएतनाम, तैवान आणि थायलंड सारख्या देशांचा अमेरिकेशी मोठा व्यापार आहे, त्यामुळे त्यांना मोठे नुकसान सहन करावे लागू शकते. त्याच वेळी, भारत आणि जपानच्या अर्थव्यवस्था त्यांच्या देशांतर्गत बाजारपेठांवर अधिक अवलंबून आहेत, ज्यामुळे काही प्रमाणात दिलासा मिळू शकतो. परंतु ट्रम्प यांनी स्पष्ट केले आहे की भारतासारख्या देशांवरही कर वाढवले जातील. अलिकडेच, चीनवर १०% अतिरिक्त कर लादण्यात आला आणि स्टील-ॲल्युमिनियमवरील कर २५% पर्यंत वाढवण्यात आला, त्यानंतर भारताची पाळी येऊ शकते.

अमेरिकेच्या आयात शुल्काचा परिणाम ऑटोमोबाईल्स, सेमीकंडक्टर्स आणि फार्मास्युटिकल्ससारख्या उद्योगांवरही होऊ शकतो. निर्यातीवर परिणाम होण्यासोबतच, यामुळे रुपयावरही दबाव वाढेल. जर अमेरिकन डॉलर मजबूत झाला तर आरबीआयला धोरणे बनवणे कठीण होऊ शकते. एकंदरीत, मूडीजचा असा विश्वास आहे की भारतावर होणारा परिणाम कमीत कमी असेल, परंतु एस अँड पीचा इशारा गंभीर आहे. अशा परिस्थितीत, भारत सरकारला काळजीपूर्वक पावले उचलावी लागतील, अन्यथा व्यापार तूट वाढू शकते आणि अर्थव्यवस्थेवरील दबाव आणखी वाढू शकतो.

आजपासून कोथरुड येथे गांधी विचार साहित्य संमेलन

ज्योतिर्मय 📖 साहित्य

पुणे – महाराष्ट्र गांधी स्मारक निधी आयोजित, गांधी विचार साहित्य संमेलन दि. ७ मार्च ते ९ मार्च २०२५ या वेळात गांधी भवन प्रांगण, कोथरुड येथे संपन्न होत आहे. गांधी विचार प्रेमीसाठी ही मेजवानीच ठरणार आहे. सायं. ४ वाजता या संमेलनाचे उद्घाटन डॉ. मनोज कुमार झा खासदार राज्यसभा, यांच्या हस्ते होणार आहे, या संमेलनाचे अध्यक्षपद सुरेश द्वादशीवार हे भूषविणार आहेत तर स्वागतध्यक्ष लक्ष्मीकांत देशमुख हे असतील, प्रास्ताविक डॉ. कुमार सप्तर्षी हे करणार आहेत. या संमेलनाचे आणखीन एक आकर्षण म्हणजे सोनम वांगचुक, पर्यावरण विशेषज्ञ व वैज्ञानिक हे समारोपासाठी हजेरी लावणार आहेत. व रामदास भटकळ यांचा विशेष सत्कार करणार आहेत.

भारतीय संविधान का संगीतमय सफर, (संविधानिक मूल्यांचा उद्घोष करणाऱ्या हिंदी चित्रपट गीतांचा विशेष कार्यक्रम) संहिता लक्ष्मीकांत देशमुख सादरकर्ते: प्रदिप निफाडकर, धनंजय पवार आणि साथी, गांधीजीची नयी तालीम आजची शिक्षण व्यवस्था बदलू शकेल का? अध्यक्ष : सुषमा शर्मा वक्ते हेरंब कुलकर्णी सचिन देसाई, गांधी आणि आंबेडकर – आधुनिक भारताचे शिल्पकार, अध्यक्ष : डॉ. कुमार सप्तर्षी, वक्ते डॉ. आनंद कुमार (जेष्ठ विचारवंत), डॉ. ऋषिकेश कांबळे (जेष्ठ आंबेडकरी विचारवंत), राहुल डंबाळे (अध्यक्ष, रिपब्लिकन युवा मोर्चा), हिंदू-मुस्लिम प्रश्न आणि गांधीजी, अध्यक्ष : राम पुनियानी (जेष्ठ गांधीवादी विचारवंत), वक्ते -किशोर बेडकीहाळ (जेष्ठ लेखक), तुषार गांधी (सामाजिक कार्यकर्ते), अन्वर राजन (सचिव म. गां. स्मा. निधी) परिसंवादः जात, वर्ग आणि लिंग संघर्ष गांधीजींच्या दृष्टीकोनातून, अध्यक्ष कॉ. अजित अभ्यंकर (जेष्ठ कामगार नेते) वक्ते : डॉ. धम्मसंगिनी रमा (प्राध्यापिका, स्त्री वादी कार्यकर्त्या), डॉ. श्रुती तांबे (प्राध्यापिका, सावित्रीबाई फुले विद्यापीठ,पुणे),

पुन्हा पुन्हा गांधी । अध्यक्ष संजय आवटे (संपादक, लोकमत) वक्ते चंद्रकांत झटाले (लेखक), प्रसाद गावडे (कोकणी रान माणूस),

गांधीवरील मराठी आणि हिंदी/उर्दू कवितांचा कार्यक्रम सादरकर्ते : प्रदिप निफाडकर, अंजली कुलकर्णी, सविता कुरुंदवाडे, रणजित मोहिते

मी आणि गांधीजी, अध्यक्ष : श्रीराम पवार वक्ते अरुण फिरोदिया, चंद्रकांत वानखेडे डॉ. शमसुद्दील तांबोळी, गांधींवरील दोन कथाचे अभिवाचन

लेखक: लक्ष्मीकांत देशमुख, अभिवाचन -मनोज दाळिंबकर आणि सहकारी, माझा आतला आवाज

अध्यक्ष: मेधा पाटकर (जेष्ठ सामाजिक कार्यकर्त्या), वक्ते विवेक सावंत (मुख्य सल्लागार महा. ज्ञान महामंडळ मर्या.), डॉ. कुमार सप्तर्षी (अध्यक्ष, महाराष्ट्र गांधी स्मारक निधी पुणे)

असा भरगच्च कार्यक्रम होणार आहे तरी जास्तीतजास्त रसिकानी याचा लाभ घ्यावा असे संयोजकांतर्फे आवाहन करण्यात आले आहे. अधिक माहितीसाठी ॲड. राजेश तोंडे – ९८९०१००८२०, ॲड. स्वप्निल तोंडे – ९९२३५२३२५४, सचिन पांडुळे – ९०९६३१३०२२

रोहन गायकवाड – ९८१९०१०२३७ यांना संपर्क साधावा.

शिवकालीन कृषीविषयक धोरण अवलंबल्यास देशाचा विकास

साहित्य संमेलनातील परिसंवादात मान्यवरांचा सूर; पाचवे जनसंवाद राज्यस्तरीय ग्रामीण साहित्य संमेलन

ज्योतिर्मय 📖 साहित्य

नांदेड – आपल्या देशातील शेतकरी नियमित आत्महत्या करत आहेत. शिवकाळाच्या तुलनेत आज जलसिंचनाचे प्रमाण अधिक आहे. शेतीत आधुनिकता आली तरी आत्महत्या का होत आहेत? त्याचे कारण आजचे धोरण हे शेतीप्रधान नाही, हे आहे. शेतीमालाला उत्पादन खर्चावर आधारित भाव दिला जात नाही. शिवकाळातल्याप्रमाणे शेतकर्यांना शून्य टक्के व्याजदराने कर्ज नाही. अतिरिक्त शेतीमाल असताना परदेशातला शेतीमाल आयात करण्याचे धोरण धोरण आखले जात आहे. शेती आणि शेतकरी वाचविण्यासाठी छत्रपती शिवाजी राजांच्या शेतीधोरणाची आज आपल्या देशाला गरज आहे. शिवकालीन धोरण अवलंबल्यास देशाचा विकास होईल असा सूर वक्त्यांच्या भाषणातून ऐकायला मिळाला. परिसंवादाच्या अध्यक्षस्थानी ज्येष्ठ विचारवंत बालाजी थोटवे हे होते तर प्रमुख वक्ते म्हणून गजानन वानखेडे आणि ॲड. गंगाधर सावळे यांची उपस्थिती होती. तसेच स्वागताध्यक्ष सतिश पाटील मातुळकर, निमंत्रक बालाजी सूर्यतळे, सप्तरंगी साहित्य मंडळाचे संस्थापक अध्यक्ष अनुरत्न वाघमारे, राज्याध्यक्ष नागोराव डोंगरे, उपाध्यक्ष पांडुरंग कोकुलवार, डी. डी. ध कार्याध्यक्ष प्रज्ञाधर ढवळे, शंकर गच्चे, कैलास धुतराज, रणजित गोणारकर, चंद्रकांत कदम, प्रल्हाद घोरबांड, रुपाली वागरे वैद्य, जीवन मांजरमकर, दत्ताहरी कदम आदिंची उपस्थिती होती.

येथील सप्तरंगी बहुउद्देशीय सेवाभावी संस्था संचलित सप्तरंगी साहित्य मंडळाच्या व सार्वजनिक शिवजन्मोत्सव सोहळा समिती मातुळच्या वतीने मौ. मातुळ येथे राज्यस्तरीय जनसंवाद ग्रामीण साहित्य संमेलनाचे आयोजन करण्यात आले होते. छत्रपती शिवाजी महाराजांचे कृषिविषयक धोरण आणि आजचे वास्तव या विषयावर परिसंवाद आयोजित करण्यात आला होता. परिसंवादात बोलताना गजानन वानखेडे म्हणाले की, छत्रपती शिवाजी महाराज हे लोकांचे, रयतेचे राजे होते. त्यांनी शेतकऱ्यांची व कुळांची अवस्था पाहिली होती. म्हणून त्यांनी स्वराज्यात शेती धोरणात आमूलाग्र सुधारणांद्वारे नवे परिवर्तन घडविण्याचे प्रयत्न सुरू केले. शेतकरी सुखी तर रयत सुखी आणि रयत सुखी तर राजा सुखी हे छत्रपती शिवाजी महाराजांच्या राज्यकारभाराचे मुख्य प्रधान सूत्र होते. स्वराज्याच्या हिताचे रक्षण करणारे

छत्रपती शिवाजी महाराज हे खऱ्या अर्थाने लोककल्याणकारी राजे होते. ॲड. गंगाधर साळवे यांनी आपले सखोल चिंतन मांडले. शेतकऱ्यांचे हित हेच राज्याचे हित, असे त्यांचे धोरण होते. शेतकऱ्यांना जमिनी कसायला देताना बी बियाणं दिलं जातं. औतफाट्यास मदत दिली जात होती.

नव्यानं शेती करणाऱ्यांसाठी महसूल देखील कमी ठेवलेला होता. करवसुलीच्या रचनेत देखील बदल केल्याचे उल्लेख इतिहासात आढळतात. तागाई आणि इस्तावा तत्त्वांचा वापर करून नवीन जमिनी नांगरणीखाली आणल्या गेल्या.

शेतकऱ्यांना बियाणे आणि गुरेढोरे अनुदानित केले गेले.

गावाचे मूल्यांकन करताना लागवडीयोग्य पडीक जमिनी वगळण्यात आल्या होत्या. यासंबंधीची विविध उदाहरणे व दाखले देत त्यांनी आपली भूमिका मांडली. अध्यक्षीय समारोप करताना बालाजी थोटवे यांनी आजच्या परिस्थितीत निर्माण झालेले शेतीचे वास्तव भीषण असे आहे. यात अमुलाग्र बदल घडवून आणायचाअसेल तर छत्रपती शिवाजी महाराजांचे कृषिविषयक धोरण लागू करावे लागेल, त्याशिवाय पर्याय नाही असे ते म्हणाले. या सत्राचे प्रास्ताविक प्रल्हाद घोरबांड यांनी केले. सूत्रसंचालन शंकर गच्चे यांनी तर आभार प्रज्ञाधर ढवळे यांनी मानले. या सत्रालाही गावकऱ्यांचा विशेष प्रतिसाद लाभला. या सत्राच्या यशस्वीतेसाठी सप्तरंगी साहित्य मंडळाचे पदाधिकारी व सार्वजनिक शिवजन्मोत्सव सोहळा समिती मातुळच्या पदाधिकाऱ्यांनी परिश्रम घेतले.

लक्षवेधी छायाचित्र....

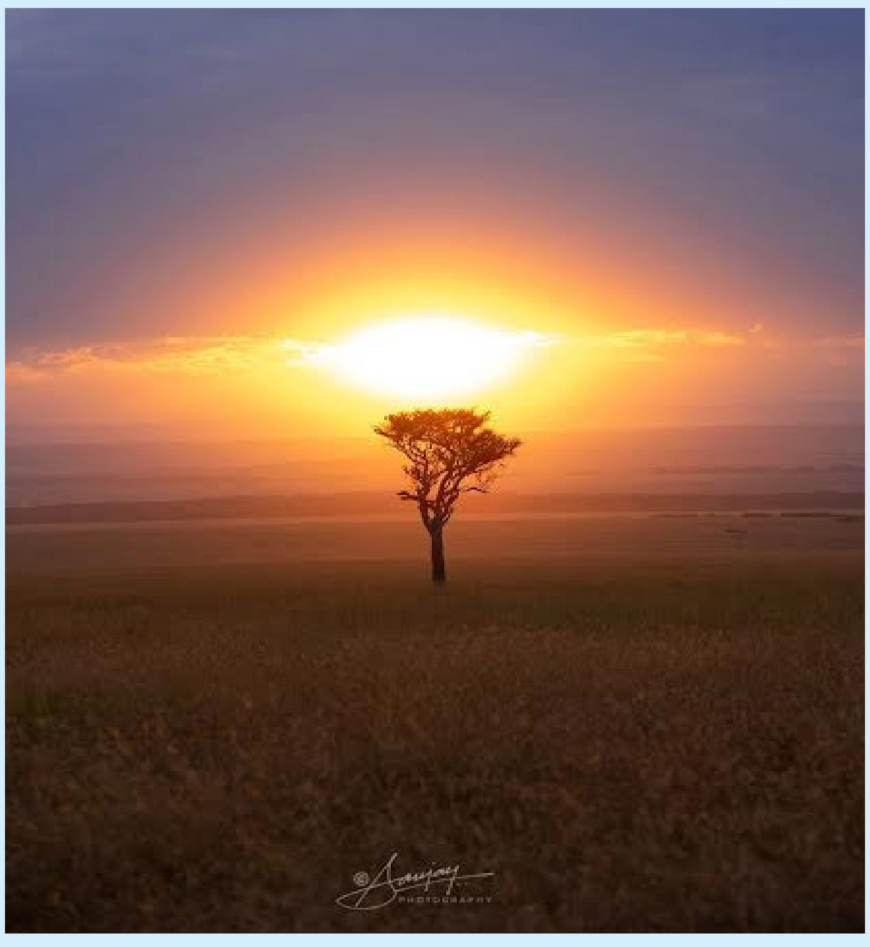

जादूचे झाड The glowing tree, Masai Mara, Kenya (छाया : संजय दारमवार, मुंबई)

सस्नेह निमंत्रण!

महाराष्ट्र गांधी स्मारक निधी

आयोजित

गांधी विचार साहित्य संमेलन २०२५

संमेलनाध्यक्ष | उद्घाटन हस्ते | समारोप हस्ते

सुरेश द्वादशीवार – लेखक, ज्येष्ठ संपादक

मनोज कुमार झा – राज्यसभा खासदार

सोनम वांगचुक – पर्यावरण विशेषज्ञ, वैज्ञानिक

तारीख : ७ ते ९ मार्च २०२५

ठिकाण : गांधी भवन प्रांगण, कोथरुड, पुणे

– विद्यावाचस्पती विद्यानंद
Mobile: +917709612655
Email: vidyavachaspati.vidyanand@gmail.com

आनंदी पहाट...

केवळ सुशिक्षित नव्हे, तर सुरक्षित राहणे गरजेचे

ज्योतिर्मय साहित्य

आपल्या साधनालाच आपलं साध्य समजू लागलेल्या प्रत्येकाचा विचार, वर्तन आणि व्यवहार अभ्यासला तर असं लक्षांत येईल कि, केवळ पैसा मिळवणं हेच उद्दिष्ट त्यांचं असतं. तो कोणत्या मार्गानं, कोणत्या पद्धतीनं, किती हुशारीनं, कष्टानं, किती इमानदारीनं मिळवला ह्याकडे दुर्लक्ष होऊ लागल्याचं खेदजनक चित्र अनेक ठिकाणी अनेकांच्या बाबतीत दिसून येत असतं. आपल्याला काय आणि किती हवंय ह्याची देखील जाणीव असणं जरुरीचं असतं.

सद्य:स्थितीत सोशल मिडिया, स्मार्ट फोन, मोबाईल नेटवर्क ह्यामुळे जनसंपर्क खूपच जलद होऊ लागला आहे. तंत्रज्ञान, संगणकीकरण, आधुनिकीकरण ह्याचा परिणाम जनमानसावर प्रचंड प्रमाणत झाला आहे. ह्याचा जितका उपयोग, फायदा होऊ लागला आहे, तितकाच त्याचा तोटा, नुकसान, फसवणूक होण्याचं प्रमाणही खूपच वाढत चाललं असल्याचं आपण अनुभवत आहोत. ह्या फसवणुकीच्या घटनांमुळे आपण सावध होत नाहीत, सतर्क रहात नाहीत. सुशिक्षित व्यक्तीच ह्यामध्ये मोठ्या रकमेच्या फसवणुकीच्या बळी पडल्याच्या घटना सतत घडत राहतात. झटपट श्रीमंती हा त्या घटनांच्या मागील उद्देश असतो. ह्यांत बळी पडलेली आणि फसवणूक करणारी व्यक्ती परिणामांची जाणीव करून घेऊ शकत नाही.

सोशल मिडीयाच्या माध्यमातून आर्थिक फसवणूक झाल्याच्या अनेक घटना सातत्याने घडत असूनही आपण सावध न झाल्यामुळे सावज होत आहोत, त्याचे बळी पडत आहोत. फेसबुकच्या माधमातून मैत्री करून आर्थिक फसवणूक, प्रत्यक्ष भेटून मानसिक आणि शारीरिक शोषण, अत्याचार घडत असल्याचं सातत्याने आपण ऐकत, वाचत असतो. काहीवेळा तर काही जणांना स्वत:चा जीव देखील गमवावा लागल्याचं उघड झालं आहे. फसवणूक होण्याइतके आपण अज्ञानी असतो का ? कशाचीच जाणीव का होत नाही अशावेळी ?

पुलंचे एक अप्रतिम व्यक्तीचित्र – विनोद दा

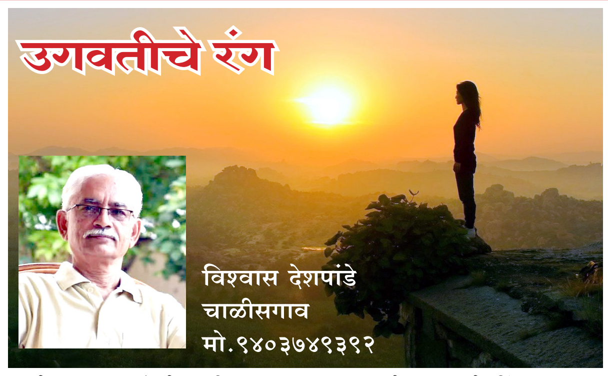

विश्वास देशपांडे
चाळीसगाव
मो.९४०३७४९३९२

ज्योतिर्मय साहित्य

'' पूर्वी डोळे कागदाजवळ नेऊन का होईना पण दिसत होते. आता संपूर्ण अंधत्व. पण या अंधारात त्यांच्या प्रज्ञाचक्षुंपुढे आजही रंगरेषांचे विलास चालू असतात. आता त्यांनी शिल्पकलेशी मैत्री जमवली आहे. स्पर्शातून आकाराचा अंदाज घेत छोटी छोटी मृत्तिका शिल्पे घडवीत असत. दिवस आणि रात्र यांच्यात आता अभेद आहे. आता रात्र झाल्यावर झोपलेच पाहिजे ही सक्ती नाही आणि दिवसा काम केलेच पाहिजे ही देखील सक्ती नाही. आता मानू ती वेळ ! ''

पुढे एके दिवशी पुलंना कलाभवनाच्या वाटेवर विद्यार्थ्यांचा एक घोळका आढळला. ती मुले रंगसाहित्य घेऊन धावपळ करीत होती. पुलंनी थांबून पाहिले तर एका भिंतीपाशी विनोद दा उभे. भिंत हाताने चाचपीत म्हणायचे, इथे. बंगालीत विद्यार्थ्यांना छात्रच म्हणतात. मग एखादा छात्र किंवा छात्री तिथे वर्तमानपत्राचा एक कपटा चिकटवीत असे. पुन्हा विनोद दा भिंत चाचपीत म्हणायचे, इथे . मग तिथे एक कपटा. असे काही कपटे चिकटवल्यावर विनोद दांनी हाताने त्या जागांना स्पर्श केला. एका शिष्याकडून खडू मागून घेतला आणि भिंतीवरच्या त्या कपट्यांना स्पर्श करीत सरसर सरसर रेखाकृती काढायला सुरुवात केली. केवळ स्पर्शाच्या आधाराने रेखली जाणारी ती चित्रे मुले मुली श्वास कोंडून पाहत होती. रेषा काढणाऱ्या त्या हातांना केवळ तपस्येतूनच मिळणाऱ्या आत्मविश्वासाचे वरदान होते. रेषा कुठे कापत नव्हती. थरथरत नव्हती. धीट रेषा, हातातले सामर्थ्य दाखवणाऱ्या रेषा. मनात रंगलेला चित्रपट इतका स्पष्ट होता की तो भिंतीवर रेखताना त्या भिंतीकडे डोळ्यांना दिसत असले तरी पाहण्याची गरज नसावी. तयार सतारियाची बोटे जशी पडद्याकडे न पाहता त्याच जागी पडतात त्याप्रमाणे त्या चित्राविषयी च्या चतु:सीमा स्पर्शून झाल्यावर प्रमाणबद्धतेत सुताइतकाही फरक नव्हता. लता मंगेशकरला जसे चेष्टेत सुद्धा बेसूर होणे अशक्य तसे विनोद दांच्या बोटांना

प्रमाणहीन रेखाटन अशक्य. हाताच्या त्या हमखास हालचालीकडे आणि त्यातून निर्माण होणाऱ्या त्या चित्रबंधाकडे मी अवाक् होऊन पाहत होतो. डोळ्यापुढे सदैव अंधाराचा पट असताना प्रकाशाची उपासना करणारा हा चित्रकार – चित्रकार कसला ? चित्रयोगी ! वार्धक्य, अंधत्व यांना परौते सरा असे म्हणणारा ! नव्या नव्या कल्पनांचे स्वागत करणारा ! पुढे पुलं म्हणतात, '' रवींद्रनाथांनी आपल्या बगीच्यात अशी ही अलौकिक रोपटी आणून लावली. त्याचे किती सुंदर वृक्ष झाले ! त्यातले आज काळाने काही नष्ट केले. पण जे काही आहेत त्यांच्या सावलीला मात्र पुन्हा पुन्हा जावेसे वाटते. '' धन्य आहेत ते अशी सुंदर शब्दचित्रे रेखाटणारे पुलं, सुंदर म्युरल्स आणि चित्रे काढणारे विनोद दा आणि अशा व्यक्तींच्या जीवनाला आकार देणारे गुरुदेव रवींद्रनाथ टागोर. या सर्वांना मनोमन प्रणाम !

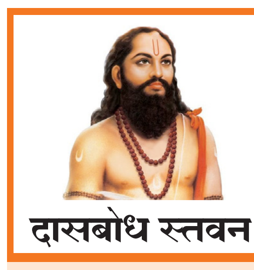

दासबोध स्तवन

उज्वला धर्माधिकारी,
पुणे, मो. ७५८८२ ३५६४६

सत्वगुण लक्षण (समास सातवा)

ज्योतिर्मय साहित्य

मानवी स्वभाव ऊत्सवप्रिय आहे सर्व मंदिरात धार्मिक अध्यात्मिक आणि देशहितासाठी ची कामे मंदिरातच होत आहेत आजच्या काळात शेगावच्या गजानन महाराजांचे मंदिर, व गोंदवलेकर महाराजांचे मंदीर करोना रूग्णांना अखंड मदत करत आहेत. सत्वगुणी माणूस देवाला हार फुले तर देतोचपण त्याच बरोबर आपले विहित कर्म करून देवाच्या चरणीं चिकटवून असतो. त्याच्या अंत:करणात भगवत् भक्ती अगदी पुरेपुर भरलेली असते. पान तंबाखू दारू यासारख्या व्यसनांच्या आहारी न जाता जो नित्य नेमाने जप, ध्यान करतो जो कठोर बोलत नाही. कुणालाही अपशब्द वापरून दुखवत नाही. अतिशय संयमाने वागतो. हे सत्वगुण होय. साधना करत असताना स्वत: चे विस्मरण होणे ही तर साधना बरोबर चालल्याची खुण आहे. भगवंताचे स्मरण अधिकाधिक स्थिर होऊन त्याच्या प्रेमाचा ऊत्कर्ष होऊन भोगाचा विट येतो.द्रुष्यातुन मन निश्चित होते. .देहाचा अभिमान क्षीण होतो. मायेचा पसारा भ्रमात्मक आहे. संसारात गुंतुन रहाण्यात अर्थ नाही. सर्व नित्यनेमाचे पालन करून (प्रपंचात राहूनही)जो भगवत भक्ती करतो तो सत्वगुण होय.

सत्वगुणात प्रतिभा जाग्रुत होते. बुध्दी आत्मप्रकाशाने भरून जाते, दया क्षमा, शांती हे दिव्य सदुरु जाग्रुत होतात. वासना शांत होते रसना ताब्यात येते. अंतर्यामी स्फूर्ती जागी होते. आत्मस्वरूपाच्या विचारांनी बुध्दी भरून जाते, वाईट सवयी, संशय आपोआप नाहीसे होतात. ग्रहस्थाश्रमस्विकारले पण दानत्व जो विसरला नाही, दारात आलेल्या याचकाला जो विन्मुख पाठवत नाही ज्याने जीभ जिंकली, ज्याची वासना शमली ज्याला माया मोहपाश ऊरला नाही तो सत्वगुणी होय. बाहेरच्या वस्तिकडे वासना खेचत असताना ज्याचे मन डगमगत नाही. मनोधैर्य चळत नाही. **(क्रमश:)**

योगाने जे साधते ते नामाने साधते

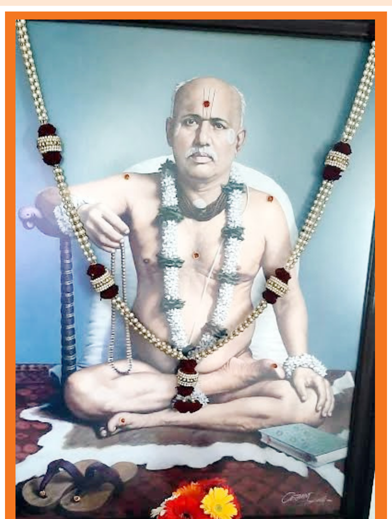

श्री ब्रह्मचैतन्य गोंदवलेकर महाराज

ज्योतिर्मय साहित्य

गृहस्थाश्रमी माणसाने असा नियम ठेवावा की, जो कोणी काही मागायला येईल त्याला नाही म्हणू नये; आपल्याजवळ जे असेल त्यामधले थोडे तरी त्याला द्यावे. अन्न द्यायला कधीही मागेपुढे पाहू नये. पैसे देताना मात्र आपली परिस्थिती पाहून, आणि त्याचा हेतु पाहून, तो मागेल त्याच्यापेक्षा जरा कमीच द्यावे; पण नाही म्हणणे चांगले नाही.

भिकार्याला कधीही वेडेवाकडे बोलू नये. आपली नोकरी हीही एक प्रकारची भीकच आहे ! भिक्षा मागणे हे वैराग्याला कमीपणाचे नाही, पण भिक्षा ही स्वार्थासाठी नसावी. आपले पोट भरल्यावर राहिलेल्या अन्नाचा प्रत्येक कण दुसर्याला द्यावा. वैराग्याचे तेज कधी लपून राहात नाही. अत्तरे लावून तेज आणणे निराळे, आणि वैराग्याचे तेज निराळे. वैराग्यावाचून सारा परमार्थ लटका आहे.

जगाचा स्वभाव कळणे ही ज्ञानाची पहिली पायरी आहे. जे खोटे आहे ते खरे मानणे, हे अज्ञान, अविद्या होय. खरोखर, मनुष्याची पारमार्थिक योग्यता काय आहे हे साध्या माणसाला कळणे शक्य नसते. साधूंनाच अंतरंग समजते. म्हणून, तशी दृष्टी आल्याशिवाय आपण कुणालाही नावे ठेवू नयेत. अंतकाळी मनुष्य मनाच्या कशा अवस्थेत जातो, यावरून पारमार्थिक अवस्थेची कल्पना येऊ शकते. साधा मनुष्यसुद्धा नामाच्या योगाने मोठ्या योग्यतेला चढतो. अर्थात् ते कळायला आपण स्वतः नामामध्ये मुरले पाहिजे. नामामध्ये फार सामर्थ्य आहे; कुणी त्याचा अनुभव घेऊन पाहात नाही, त्याला काय करावे ? योगाने जे साधते ते नामाने साधते यात संशय नाही.

ज्याला नामाची चटक लागली, त्याच्यावर रामाने कृपा केली असे निश्चित समजावे. परंतु नामाची चटक लागण्यासाठी सतत नाम घेणे हाच उपाय आहे. तसे पाहिले तर प्रपंची माणसे अत्यंत स्वार्थी असल्याचे दिसून येते. त्यांचा स्वार्थ यत्किंचित् न बिघडता त्यांना परमार्थ पाहिजे असतो. हे कसे शक्य आहे ? अत्यंत नि:स्वार्थी बनणे याचेच नाव परमार्थ. तो साधण्यासाठी थोडातरी स्वार्थ सोडायला आपण तयार व्हावे. साधुसंतांच्याकडे जाऊन हेच शिकायचे असते.

प्रपंचावर सर्वस्वी पाणी सोडा असे कुणीच सांगत नाही, आणि असे सांगितले तरी कुणी ऐकत नाही. पण निदान प्रपंच, म्हणजे आपला स्वार्थीपणा, हेच आपले सर्वस्व मानू नका असे संत सांगतात, ते काही गैर नाही. स्वार्थ कमी व्हायला वासना कमी झाली पाहिजे; वासना कमी होण्यासाठी भगवंताची कास धरली पाहिजे; भगवंताची कास धरण्यासाठी त्याचे अनुसंधान ठेवले पाहिजे; आणि त्याचे अनुसंधान टिकविण्यासाठी त्याचे नाम घेतले पाहिजे. म्हणून तुम्ही नाम घेत जावे.

ज्याला नामाचे प्रेम लागले त्याला भगवंताचे दर्शन घडले.

संस्कृती व संस्कार

विभावरी कुलकर्णी,
मो. ८०८७८१०१९७

आपल्यातील क्षमता

ज्योतिर्मय साहित्य

हे आपल्याशी निगडित आहे. आपल्या मनाची ताकद खूप मोठी आहे हे आपण खूप वेळा ऐकतो. आता ती मिळवायची कशी? वाढवायची कशी?

हे बघू या.

एक असा सिद्धांत आहे, सृष्टीची निर्मिती झाली त्या वेळी ऊर्जा भरपूर होती. पण त्याला ठराविक आकार नव्हता. ज्यावेळी एकेक जीव निर्माण होऊ लागला त्यावेळी त्या ऊर्जेला *आकार* मिळाला.

ही ऊर्जाच प्रत्येकाला जिवंत ठेवते. आपण म्हणतो विज्ञान खूप प्रगत आहे. पण सगळ्याच गोष्टी त्यातून निर्माण होत नाहीत. जसे रक्त हे द्यावेच लागते. अशा काही गोष्टी शरीरच निर्माण करु शकते. एकच ऊर्जा प्रत्येकाला जिवंत ठेवते. हाच मोठा *चमत्कार* आहे. याला आपण विविध नावाने ओळखतो. देव, निसर्ग शक्ती, दैवी शक्ती, वैश्विक शक्ती या पैकी कोणतेही नाव देतो. या शक्ती मध्ये अफाट ताकद असते. याच ऊर्जेचा आपण एक अंश आहोत. जसे आपण घरात विविध उपकरणे वापरतो. फॅन,ट्यूब,मिक्सर पण या उपकरणांना एकच शक्ती चालवते ती म्हणजे वीज. याच प्रमाणे आपल्या सर्वांना एकच ऊर्जा चालवत असते. ज्यावेळी आपण जन्माला येतो त्यावेळी त्या ऊर्जेच्या जवळ असतो. याचा अनुभव आपण लहान मुलांमध्ये घेतो. पण आपण जसे मोठे होतो तसे विविध अनुभव, विकार, अहंकार या मुळे या ऊर्जे पासून दूर जातो. आपल्याला सर्वांनी ओळखावे, आपण सगळ्यात उठून दिसावे असे वाटते. त्या साठी खूप धडपड करतो. या मुळे त्या ऊर्जे पासून अधिकच दूर जातो. कारण माझे अस्तित्व नष्ट होईल की काय अशी भीती असते. मग त्यातून केविलवाणी धडपड सुरु होते. कधीकधी ती हास्यास्पद होते. हे का होते तर आपण व ही ऊर्जा यात अंतर पडते व स्वतःला सिद्ध करण्यातून ते अंतर वाढतच जाते.

आणि मनाला त्रास होतो. हे अंतर कमी झाले तरच ती ऊर्जा वाढते व कार्यक्षम होते. या साठी स्वतःचे निरिक्षण, परीक्षण करणे व स्वतःची क्षमता वाढवणे आवश्यक असते. या साठी आपण ''स्वतः बरोबर'' राहणे आवश्यक असते. या साठी सर्वात उत्तम उपाय *मौन* आहे. मौनात सुरुवातीला अनेक विचारांचे जणू युद्धच होते. पण हळूहळू ते शांत होते. आणि या शांत मनात जे सकारात्मक ऊर्जेचे तरंग उठतात ते जग व्यापून टाकतात. म्हणजेच आतील व बाहेरील ऊर्जा यातील अंतर कमी होऊ लागते.

हे अंतर कमी होणे या साठी मन शांत होणे आवश्यक असते. त्या साठी पुढील गोष्टी आपल्याला करायच्या आहेत.

१) ''दोन वेळा मेडिटेशन करणे''

स्वतः बरोबर राहण्यासाठी विचारांना शांत करावे लागते त्या साठी मेडिटेशन आवश्यक आहे. सलग ४० दिवस रोज दोन वेळा मेडिटेशन केले तर मानसिक ताकद प्रचंड वाढते. आपल्या समस्या दूर होतात. आपल्याला सूचना (इंट्युशन) मिळतात. आपण निरोगी होतो.

२) ''निसर्गात जाऊन निसर्गाची प्रशंसा करणे. निसर्ग चमत्कार लक्षात घेणे.'' आपण बऱ्याच गोष्टी जन्मापासून बघत असतो. जसे वारा, पाऊस, फुले, ऊन, सुगंध पण त्या कडे फार लक्ष देत नाही. हे सगळे जागरूकतेने बघावे. त्याचे कौतुक करावे. गवतावर चालावे, झाडाला मिठी मारावी, झऱ्यात नदीत वाहत असलेल्या पाण्यात पाय सोडावेत. ऊन अंगावर घ्यावे. वारा भरून घ्यावा. निसर्गाशी एकरूप व्हावे. यातून आपल्याला निसर्गशक्ती मिळते.

३) ''आज किमान तास कोणा विषयी पूर्वग्रह ठेवणार नाही.'' आपण आपले अनुभव, इतरांनी केलेली वर्तणूक, देवाण घेवाण अशा अनेक कारणांनी प्रत्येकाला एक किंवा अनेक लेबल्स लावून टाकतो. त्या मुळे कोणतीही व्यक्ती, वस्तू, प्राणी किंवा कोणीही समोर आले तरी प्रथम आपण लावलेले लेबल समोर येते. हेच आपल्याला दूर ठेवायचे आहे. सर्वांकडे नवीन दृष्टीने बघायचे. भूतकाळ, त्यातील घटना, भूतकाळात घडलेले विसरून जायचे. आणि पुढे काय होईल या विचारला दूर ठेवायचे. जितके जास्त विचार तितक्या जास्त अडचणी. म्हणून सगळ्यांकडे *त्रयस्थपणे* बघायचे व वागायचे.

वरील तीन गोष्टींचा अवलंब करुन आपण ''आपल्यातील क्षमता'' वाढवू शकतो.

तर मग आपल्यातील क्षमता वाढवू या. धन्यवाद!

नीतिशतक निरूपण

अनुवाद आणि निरूपण
ह.भ.प.चंद्रहास शास्त्री सोनपेठकर

ज्योतिर्मय साहित्य

वहति भुवनश्रेणिं शेषः फणाफलस्थितां
कमठपतिना मध्ये पृष्ठं सदा च धार्यते ।
तमपि कुरुते क्रोधाधीनं पयोधिरनादरा–
दहह महतां नि:सीमानश्चरित्रविभूतयः ।।

अर्थ – शेष आपल्या फण्यावर असलेल्या लोकांचे वहन करतो. त्याच शेषांना कूर्मराज सदैव आपल्या पाठीवर धारण करतो. त्या कूर्मराजाला समुद्र सहजपणे आपल्या पोटात आश्रय देतो. अहो! महान लोकांच्या चरित्राची श्रेष्ठता सीमेच्या पलिकडे म्हणजे अमर्यादित असते.

या श्लोकात भर्तृहरींनी श्रेष्ठ लोकांच्या परोपकारी स्वभावाचे वर्णन केले आहे. भर्तृहरी म्हणतात की, महान लोकांच्या चरित्राची श्रेष्ठता ही अमर्यादित असते. किंबहुना चरित्राच्या निस्सिम श्रेष्ठतेमुळेच व्यक्ती महान ठरत असते. या बाबतीत परोपकाराची भूमिका महत्वाची असते. शेष, कूर्मराज, समुद्र यांच्या उदाहरणाद्वारे कवी भर्तृहरींनी व्यक्तीच्या श्रेष्ठत्वातील परोपकाराची भूमिका अधोरेखित केली आहे.

आचरणात आणावे असे

ज्योतिर्मय साहित्य

हसणे फार सुंदर आहे ! दुसऱ्याला हसविणे त्याहून सुंदर आणि वंदनीय आहे. मात्र दुस–यावर हसणे निंदनीय आहे. स्वतःसाठी रडणे स्वार्थ आहे. मात्र दुसऱ्यासाठी रडणे प्रेम आहे. जीवनात हसणे, रडणे अटळ आहे फक्त हेतू शुद्ध, निरपेक्ष आणि परोपकारी असला की सर्व सुंदर आहे, म्हणून दैनंदिन आयुष्यात घेतलेला निर्णय म्हणजे आयुष्यातील तोल आहे एकदा का निर्णय चुकला की आयुष्यात अपयशाला तोंड द्यावे लागते, पण घेतलेला निर्णय योग्य ठरविण्याची जिद्द अंगी असेल तर आपल्याला यशस्वी होण्यापासून कोणीही थांबवू शकत नाही म्हणून हक्क सांगत बसणाऱ्या नात्यांपेक्षा, कर्तव्याची पूर्ती करणारी नाती ज्यास्त टिकतात.

सुंदर आयुष्य तोच जगू शकतो ज्याला फुलासारखं फुलता येतं. आणि जीवनातील प्रत्येक वादळात टिकता येतं, फुलाकडून खूप काही शिकण्यासारखं आहे. सुंदरता आणि हास्य या दोन गोष्टी फुलाकडून शिकाव्या. फुलं कोणताही मेकअप न करता सुंदर दिसतात. आपल्याला कोणीतरी तोडून नेईल हे माहित असतांनाही फुलं हसतात, तोडल्यावरही ते हसतातच. ते शेवटपर्यंत लोकांना आनंद देतात. हसवतात व नव्याने जगायला शिकवतात.तस माणसानेही जगावं इतरांना आनंद द्यावा,दुःख देवू नये. त्रासही देवू नये,कारण सुख वाटण्यातच आयुष्याची मजा आहे.

आरोग्य संजीवनी

सूर्यनमस्कार का घालायचे.....?

ज्योतिर्मय साहित्य

आपल्याला शाळेत आठवी, नववी मध्ये शरीर शास्त्रात शिकवले आहे की, आपल्या पोटात मराठीत जठर, यकृत म्हणजे लिव्हर, प्लिहा, स्वादुपिंड, लहान आंतडे, मोठे आतडे, मुत्रपिंड वगैर अवयव आहेत. ह्यातील लहान आतड्याची लांबी २२ फूट आहे.

आता विचार करा. देवाने, निसर्गाने एवढ्याशा जागेत एवढे अवयव व २२ फूटाचे आतडे कसे बसविले असेल? २२ फूटाची कमीत कमी व्यासाची एवढ्या लहान जागेत कशी राहते आणि आपण जे अन्न खातो त्याचा किती? हे कसे? विचार चालेना!

एक दिवस एक फुगेवाला नळीचा फुगा पंपाने हवा भरताना पाहिला आणि कोडे सुटले, आन्नाचा घास जेव्हा येतो तेव्हा आतड्याचा व्यास वाढतो, प्रसरण पावते आणि घास पुढे गेला की अकुंचन पावते. म्हणजे अन्न पुढे पुढे सरकणे व न पचलेले अन्न शरीरा बाहेर, पडणे ह्यासाठी आतड्याचे आकुंचन व प्रसरण होणे आवशक आहे. म्हणजे पोट एकदा दाबले जाणे व ताणले जाणे आवशक आहे. नुसत्या चालण्याने ते होत नाही. पण सूर्यनमस्कारात ते होते.

सूर्यनमस्कारात आपण खाली वाकतो, तेव्हा पोट दाबले जाते. नंतर उजवा पाय दुमडतो व डावा पाय मागे नेतो, तेव्हा पोटाचा उजवा भाग दाबला जातो व डावा भाग ताणला जातो. नंतर ओणवे होतो तेव्हा पोट सरळ होते. नंतर ह्या स्थितीत धडाचा भाग वर करून आकाशाकडे पाहतो, तेव्हा पोट ताणले जाते. नंतर उठताना डावा पाय पुढे घेतो तेव्हा पोटाचा डावा भाग दाबला जातो व उजवा भाग ताणला जातो नंतर वाकलेल्या स्थितीत येतो तेव्हा पोट दाबले जाते. नंतर सरळ होतो तेव्हा पोट सरळ होते. ह्या क्रमाने पोट दाबले व ताणले जाते. पोटातील अवयव व्यवस्थित काम करू लागतात. अन्न नीट पचते, शौचास साफ होते, ह्याचा प्रोस्टेट ग्लँडला व स्रियांना गर्भाशय व ओव्हरीला फायदा होतो.

संकलन –
डॉ. प्रमोद ढेरे (निसर्ग उपचार तज्ञ)
पिंपरी–चिंचवड, पुणे.
आरोग्यविषयक व्याख्याते व लेखक
संपर्क – ९२ ७१ ६६९ ६६९

दिवसभराच्या कामाने संध्याकाळीच आपण दमून जात असू तर सकाळी १० ते १२ सूर्यनमस्कार घातले, तर दमायला होत नाही. रात्री पर्यंत फ्रेश राहतो व दिवस उत्साहात जातो हा अनुभव बऱ्याच जणांनी घेतला असेलच.

सूर्यनमस्कारासाठी झोपण्या एवढीच जागा लागते. दररोज १२ ते १५ सूर्यनमस्कार घालायला १० ते १५ मिनीटे लागतात. सुर्योपासनाही होते. घरी करणे असल्याने जीमची फी व जाण्या–येण्याचा वेळ आणि खर्चही वाचतो.

सूर्यनमस्कारातील सूर्याच्या बारा नावांचा अर्थ...

१. ॐ मित्राय नमः : 'सूर्यावर आमचे, निसर्गाचे, पृथ्वीचे जीवन अवलंबून आहे. काळाची परिवर्तने तो घडवून जीवन देतो म्हणून मित्र.

२. ॐ रवये नमः : रवि म्हणजे श्रेष्ठ. सर्व तेजांत सूर्य सर्वाधिक तेज देतो आणि तेजस्वी बनवतो म्हणून रवि.

३. ॐ सूर्याय नमः :
सूर्य म्हणजे प्रगती, पराक्रम.

४. ॐ भानवे नमः :
वैभव देतो आणि वैभव राखतो तो भानू.

५. ॐ खगाय नमः : सूर्यमालेतील सगळ्या ग्रहांना तोलून धरतो, सावरतो, गती देऊन अंतरिक्षात फिरतो; म्हणून तो खग. या गतीमुळेच दिवस, रात्र, ऋतू, अयन, संवत्सर असे कालचक्र निर्माण होते; म्हणूनच तो खग.

(क्रमश:)

रवींद्रनाथ टागोर

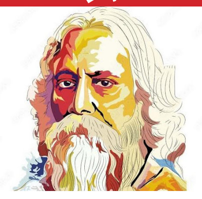
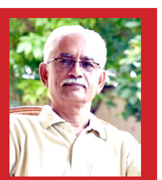

विश्वास देशपांडे,
चाळीसगाव
मो. ९४०३७४९९३२

रवींद्रनाथ टागोर : वारसा आणि कार्य

ज्योतिर्मय साहित्य

पश्चिम बंगालमधील रवींद्रनाथांचे समकालीन असलेलेक एक प्रथितयश कवी द्विजेंद्रलाल हे रवींद्रनाथ यांच्या कविता आणि लेखनावर टीका करत असत आणि त्यांचा उपहास करीत असत. टागोरांचा गीतांजली हा काव्यसंग्रह जेव्हा प्रकाशित झाला त्यावेळी द्विजेंद्रलाल यांच्या रवींद्रनथांवरील टीकेने कळस गाठला होता. त्याचे प्रतिबिंब त्यांच्या आनंद बिदय या नाटकात उमटले आहे. द्विजेंद्रलाल रवींद्रनाथांना नोबेल पारितोषिक मिळण्यापूर्वीच वारले. रवींद्रनाथ यांना नोबेल पारितोषिक प्राप्त होईपर्यंत ते जर जगले असते तर त्यांना रवींद्रनाथांच्या साहित्याचे मोल नक्कीच कळले असते.

त्या काळातील आणखी एक काव्यविशारद असलेल्या कालीप्रसन्न यांनीसुद्धा रवींद्रनाथांच्या लेखनशैलीवर टीका केली होती. द्विजेंद्रलाल आणि कालीप्रसन्न या दोघांच्याही रवींद्रनाथांवरील टीका त्यांना रवींद्रनाथांचा साहित्यविषयक नवीन दृष्टिकोन न मानवल्यामुळे झाल्या.

पण असेही अनेक साहित्यिक होते की ज्यांनी रवींद्रनाथ यांच्या साहित्याचे मोल जाणले होते या संदर्भात त्या काळातील प्रख्यात कवी आणि साहित्यिक बंकिमचंद्र चॅटर्जी यांचे नाव घ्यावेसे वाटते. बंकिमचंद्र यांनी रवींद्रनाथांची विलक्षण बुद्धिमत्ता आणि साहित्यिक गुण अचूक हेरले. त्यांच्या जीवनातील एक प्रसंग या ठिकाणी सांगण्यासारखा आहे. हा प्रसंग बंकिमचंद्र चॅटर्जी यांच्या मनाचा मोठेपणाही दर्शवतो.

रमेशचंद्र दत्त नावाच्या एका थोर साहित्यिकाच्या मुलीचे लग्न होते. या लग्नाचे आमंत्रण रवींद्रनाथ आणि बंकिमचद्र चॅटर्जी या दोघांनाही होते. योगायोग असा की हे दोघेही एकाच वेळी लग्न समारंभाच्या ठिकाणी पोहोचले बंकिमचंद्र थोडेसे पुढे होते. रमेशचंद्र दत्त यांनी बंकिमचंद्र यांचे स्वागत त्यांच्या गळ्यात पुष्पहार घालून केले. या गोष्टीकडे त्यांच्या पाठीमागे उभ्या असलेल्या रवींद्रनाथांचेही लक्ष होतेच. तेवढ्यात बंकिमचंद्र चॅटर्जींनी आपल्या स्वतःच्या गळ्यातील हार काढला आणि तो रवींद्रनाथांच्या गळ्यात घातला आणि म्हणाले,'' खरंतर हा हार याच्याच गळ्यात घालायला हवा. रमेश, तू याचे संध्या संगीत वाचले आहेस का ? '' बंकिमचंद्र यांच्या या बोलण्यामुळे आणि कृतीमुळे रवींद्रनाथांचे आणि त्यांच्या साहित्याचे मोल उपस्थिततांना कळले.

खरंतर रवींद्रनाथ यांच्या कविता या आशावादी आहेत. मानव जातीच्या कल्याणाचा उद्देश त्यातून व्यक्त होतो. परंतु त्यांच्या संध्यासंगीत या काव्यसंग्रहातील कविता मात्र याला अपवाद आहेत कारण त्यातील बऱ्याच बऱ्याचश्या कविता दुःख, विषाद आणि निराशा व्यक्त करणाऱ्या आहेत. स्वतः रवींद्रनाथांना या गोष्टीची पुरेपूर जाणीव होती आणि आपल्यातील या एक प्रकारच्या या एक प्रकारच्या उणीवेची दुरुस्ती करण्याचे सामर्थ्यही त्यांच्यामध्ये होते. ही निराशा, हा विषाद त्यांच्या कवितात येण्याचे एक कारण असेही असावे की काही कारणाने त्यांच्यातील आणि निसर्गातील नेहमी असणारा सहसंवाद संपुष्टात आला होता. परंतु एका प्रसंगामुळे त्यांच्यातील या मन:स्थितीत बदल घडून आला.

विज्ञान शाप की वरदान ?

आपणं जे रोज गणपती अथर्वशीर्ष स्तोत्र पठण करतो, त्यात त्वं ज्ञानमयो विज्ञानमयो-सि.. सर्वं जगदिदं त्वत्तो जायते। असं म्हणलं आहे. म्हणजे बारकाईने विचार केला तर असं लक्षात येतं की आपल्या पूर्वजांनी विज्ञानाचं महत्व अनादी अनंत काळापासून ओळखलं आहे. सर्व समाजाला त्याचा फायदा व्हावा ही तर श्री गणेशाची ईच्छा आहे. असे म्हणले तर ते चुकीचे होणार नाही. आदी मानव ते आजचा आधुनिक मानव येथ पर्यंत ची थक्क करून सोडणारी त्याची प्रगती पाहिली की वरील अथर्वशीर्षातील वाक्य हे श्री गणेशाचे पूजन सार्थ ठरते. हे कोणत्याही नास्तिक माणसाला सुध्दा मान्य करावे लागेल.

हे सर्व आठवायचे कारण म्हणजे आज राष्ट्रीय विज्ञानदिन साजरा होत आहे. भारतीय थोर शास्त्रज्ञ भारतरत्न डॉ चंद्र शेखर व्यंकट रमन यांनी २८फेब्रूवारी १९२८ या दिवशी रमण परिमाण हा विज्ञान क्षेत्रातील महत्त्वाचा शोधनिबंध सादर केला. रमण परिमाण हा शोध प्रबंध संपूर्ण विज्ञान क्षेत्राला दिशादर्शक ठरला. रमण सरांची या शोधनिबंधाने जागतिक विज्ञान स्तरावर ओळख निर्माण झाली. अत्यंत मानाचा समजला जाणारा नोबेल पुरस्कार ने त्यांना देण्यात आला जागतिक पातळीवर त्यांची महान शास्त्रज्ञ म्हणून ओळख निर्माण झाली.

उज्वला धर्माधिकारी,
पुणे, मो. ७५८८२ ३५६४६

मित्रांनो म्हणून २८ फेब्रुवारी हा दिवस राष्ट्रीय विज्ञानदिन म्हणून साजरा करतात. आज आपण साहित्य मंचाने दिलेल्या विषयावर लिहिणार आहोत तो विषय म्हणजे विज्ञान शाप की वरदान ? यावर कितीही लिहीलं तरी कमी पडेल . थोडक्यात लिहिण्याचा प्रयत्न करते. विज्ञानाने नवा दृष्टीकोन दिला अनेक नवनवे शोध लावले. माणसं चंद्रावर जावू लागली. मंगळावर पाऊलं पडली. ही धरती हे सुर्य चंद्र तारे, समुद्र, नद्या पर्वत आणि आपल्या रोजच्या जीवनात लागणारी निरनिराळे साधन सामुग्री ही विज्ञानाने उघडलेली प्रगतीची नवंनवे दालने आहेत.

शाळेत मुलांना विज्ञानविषयक नवनवे तेजांगण दाखवून मुलांच्या बालमनाची कवाडे उघडली. हीच मुले पुढे मोठी झाल्यावर विज्ञानाने त्यांना निकोप दृष्टी मिळाली. कित्येक वैज्ञानिकांनी आपले संपूर्ण आयुष्य पणाला लावले व आपण शोध लावलेल्या प्रत्येक शोधाचा कार्यकारणभाव समजावून सांगितला. खगोलीय घटना, भौतिक, रासायनिक एअरो मॉडेल, खोडदची दुर्बीण, तिचे कार्य रेडिओ जायंट मीटरवेव्हचे कार्य कसे चालते. मुंबईतील नेहरू तारांगण, आपल्या पुण्यातील शिवाजीनगरचे भारतीय हवामान विभाग, पाषाणाचे इंडियन नॅशनल सायन्स, एक तासात हजारो किलोमीटर अंतर पार करणारे सुखोई सारखे विमान, क्षेपणास्त्रे, समुद्राच्या तळाशी जाऊन दुर्मिळ जलचर प्राण्यांचा व वनस्पतींचा शोध लावणे. अत्यंत महत्त्वाचे म्हणजे विविध दुर्धर रोगांवर शोधून काढलेली औषधे, क्षकिरणांच्या सहाय्याने अचूक रोगनिदान, परकियांच्या आक्रमणाला थोपवणारी संसाधने, जीवशास्त्र, रसायनशास्त्र यासर्व विषयावर सखोल अभ्यास करून मानवी जीवनात उत्क्रांती घडवून मानवाचे भौतिक जीवन सुखकारक केले, हा विज्ञानाचा फार मोठा आधार आहे.

धान्याच्या बाबतींत मिळालेली स्वयंपूर्णता ही व अशी कितीतरी न संपणारी यादी देतात येईल की ज्यामुळे विज्ञान अन् तंत्रज्ञान यांचा आपल्या भौतिक जीवनावर बदल घडवून आणला आहे.आणि म्हणून विज्ञान हे वरदान आहे.

मानवी समाजाला मिळालेली जीवनपद्धती आपल्या राष्ट्राला असलेली संस्कृती, समाजावर पूर्वापार चालत आलेली तात्विक बैठक या सर्वांवर हळूहळू परिणाम होत आहे. अत्यंत महासंहारक क्षेपणास्त्रे संपूर्ण मानवजात संपून जाईल येथपर्यंत विज्ञान जर भरकटत जातं असेल तर तो शाप म्हणावा लागेल.

विज्ञानाची प्रगती ही जशी समाजात आधुनिकतेच्या नावाखाली अनेक बदल घडवते पण अशी प्रगती जर सर्व नाश करत असेल तर ? विज्ञाना बरोबर संपूर्ण मानवजातीच्या विचारांची प्रगल्भता वाढविण्यासाठी कामी येत असेल तर त्याचे स्वागत आहे. अन्यथा म्हणावे लागेल, विज्ञान शाप की वरदान ?

***

'साहित्य अकादमीचा साहित्योत्सव' होणार दिमाखदार; ७ ते १२ मार्च दरम्यान दिल्लीमध्ये भव्य आयोजन

ज्योतिर्मय साहित्य

नवी दिल्ली – साहित्य क्षेत्रातील अत्यंत प्रतिष्ठेचा सोहळा मानला जाणारा साहित्य अकादमी साहित्योत्सव २०२५ हा दि. ७ ते १२ मार्च या कालावधीत नवी दिल्लीतील रवींद्र भवन येथे भव्य स्वरूपात आयोजित करण्यात येणार असल्याची माहिती साहित्य अकादमीचे सचिव श्रीनिवासराव यांनी पत्रकार परिषदेत दिली. या साहित्योत्सवात २४ भारतीय भाषांतील ७०० हून अधिक नामवंत साहित्यिक, लेखक, कवी आणि विचारवंत सहभागी होणार आहेत.

या साहित्योत्सवात साहित्य अकादमी पुरस्कार वितरण समारंभ, काव्यवाचन, परिसंवाद, चर्चासत्रे आणि पुस्तक प्रकाशनासारखे १५० पेक्षा अधिक कार्यक्रम होणार आहेत. यंदाच्या सोहळ्यात भारतीय भाषांमधील साहित्याचा जागतिक संदर्भ, समकालीन साहित्यिक प्रवृत्ती, नव्या लेखकांसाठी संधी आणि डिजिटल युगातील साहित्याचा प्रभाव यांसारख्या महत्त्वाच्या विषयांवर सखोल चर्चा होणार आहे.

या साहित्योत्सवातील विशेष आकर्षण असलेला साहित्य अकादमी पुरस्कार वितरण सोहळा दि. ८ मार्च २०२५ रोजी सायंकाळी ५ वाजता कमानी सभागृहात आयोजित करण्यात आला आहे. यावेळी विविध भाषांतील साहित्यिकांना साहित्य अकादमी पुरस्काराने सन्मानित करण्यात येणार आहे. यंदा मराठीतील सुप्रसिद्ध समीक्षक डॉ. सुधीर रसाळ यांना 'विंदांचे गद्यरूप' या समीक्षात्मक पुस्तकासाठी साहित्य अकादमी पुरस्कार जाहीर करण्यात आला आहे.

भारतीय साहित्याची समृद्ध परंपरा साजरी करण्याच्या उद्देशाने आयोजित करण्यात आलेला साहित्योत्सव २०२५ हा साहित्यप्रेमींसाठी एक वैचारिक आनंद सोहळा ठरणार आहे. साहित्य रसिकांनी या भव्य सोहळ्यात सहभागी होऊन भारतीय साहित्याच्या विविधतेचा आस्वाद घ्यावा, असे आवाहन साहित्य अकादमीच्यावतीने करण्यात आले आहे.

काहीच नाही

ज्योतिर्मय साहित्य

सहज म्हणून दार उघडले, समोर लाईट आणि लख्ख प्रकाश पडला. आणि... आणि... काय अहो, आणि काही नाही हो. आज खूप दिवसांनी त्या गोष्टीची आठवण झाली,आणि उगाचंच स्वतःशी हसत हसत सहज ओठी आले. ''काहीच नाही''

ही गंमत आहे लॉक डाऊन च्या वेळेची, तसे तर मला वाटते समस्त स्त्री वर्गाला दररोज पडणारा एक खूप गहन प्रश्न म्हणजे फक्त गंमत म्हणून बर का ! कोणा एकाला उद्देशून अजिबात नाही. आणि तो म्हणजे ''भाजीचं बारसं'' बर का ! अहो रोज रोज नामकरण करणे तसे अवघड नाही पण तरीही...!!

आणि आठवण झाली ती त्या२०२० सालाच्या मार्च महिन्याची मार्च महिन्यातील (२१ मार्च) तो दिवस म्हणजे लॉक डाऊन या शब्दाचा अर्थ ही माहीत नव्हता, माहीत नव्हता असे नाही पण खऱ्या अर्थाने खर तर, लॉक डाऊन शब्दाचा अर्थ कळला. असो, तर मला म्हणायचे काय की गावी जाणार की इथेच राहणार, या गोंधळात घरातील पुरेसा किराणा म्हणा किंवा मग अगदी त्या भाज्या म्हणा. म्हणजे तसे तर घरात अनेक भाज्या असतात, पण घरातील प्रत्येकाच्या आवडीनुसार म्हणा किंवा मग जीभेचे लाड पुरविण्यासाठीची धडपड म्हणून म्हणा, अनेक भाज्या असताना सुद्धा एक दिवस माझे असे झाले होते की, मुलांना विचारले की आज भाजीचं काय बारसे करायचे. मुलांनी विचारले काय आहे घरात.

आणि..., समोर आल ते म्हणजे फ्रीज मधील भाजीचं भांड, अन् रुसून बसलेली वांगी फ्रीजच्या भाजीच्या भांड्यात एका कोपऱ्यात एक, दुसऱ्या कोपऱ्यात एक जणू पहुडलेली, बाजूलाच गवार ओशाळून पडलेली, त्यातच उगाचंच हट्ट करून पाय अकडून अवघडून बसलेला शेवगा, एवढ्यात नजर वर वळते न वळते तर भाजीच्या निवडलेल्या मेथीची पाने कान टवकारून आपल्याकडेच पहात असल्याचा भास झाला, बाजारातून येताना तुटलेल्या भेंडीचे तोंड उगाचंच काळ पडून अग माझं काय..! म्हणून लक्ष वेधून घेत होती, पावटा वाटाणा यांना कुणाचे काय पडले नसल्यासारखे एकमेकांचे हितगुज चालल्यासारखे निवांत पडून गप्पा मारत बसले होते. वरच्या प्लास्टिक बॉक्स मध्ये असलेली मिरची कान टवकारून जणू काय चालले आहे अशा आविर्भावात, टोमॅटो उगाचंच लाल होऊन इकडून तिकडून घरंगळत फेऱ्या मारत स्वतःकडे लक्ष वेधून पळत होते. कोथिंबीर कान टवकारून उगाचंच अंग टाकून पडलेली होती.दुधी फक्त कसा शांत संयमी गपचुप बसून राहिलेला होता. आणि वाल, पापड्या अजून किती नावं घ्यायची, भाजीचं भांड भरून लवंडायचे बाकी होते. तरीही कोणी तरी विचारले काय आहे.म्हणून फ्रीज मध्ये तरी माझे तर उत्तर आले. काहीच नाही.

सौ.वैशाली चंद्रकांत महाडिक
निनाम –सातारा

म्हणजे त्याचे कारण ही तसेच असते म्हणा.म्हटले भेंडी आहे की कोणाचे तरी चॅक्क चुक चालू होते.तर गवार म्हटले तर भेंडी नको म्हणून आता गवार का? असा प्रश्न उभा राहतो.असे प्रत्येक भाजी गणिक एक ना अनेक प्रश्न उभे असतात. सांगा करणारा ने कसे करावे.म्हणून मग तोंडी येते काहीच नाही

असो, खूप भरकटला विषय, तर असे ते काहीच नाही लॉक डाऊनच्या काळात त्या दिवशी असेच कंटाळून भाजीचं बारसे काहीच नाही केले. तर अशी ती भाजी तिची थोडी गंमत मी जरा काव्यात मांडते.

एकदा एका प्रश्नाने भंडावून सोडलं. उत्तरासाठी त्याच्या जंग जंग पछाडलं, काहीच नाही उत्तर त्याचं मिळालं.

मग काहीच नाही बारसं करून टाकलं.

शेजारच्या चुलवान दात विचकून हसलं. छोटसं भांड त्याच्यावर जाऊन बसल. बसलं ते बसलं तेल चांगलं तापलं.

तडाडली जिरे आणि मोहरी, सोबतीला होती कांदा टोमॅटोची प्युरी आल्या लसणाची पेस्ट वरून खोबऱ्याची टेस्ट मसाला अन् तिखट मीठ टाकलं. मग जीव एकवटून त्यात काहीच नाही टाकल.

चिल्ली पिल्ली आलं. लाडान ते बोललं आई आज स्पेशल काय तु ग् केलं. मग मी त्याला बोलले अरे काहीच नाही केलं. आ वासून त्यांना तोंड चांगलंच पसरलं. मग मात्र माझ्या डोकं चांगलं की हो फिरलं. काहीच नाही ताटात वाढून घेतलं. मटक मटक मटकलं. एवढ् सगळं काहीच नाही खाल्लं.

उशिरा ना मग बाबा त्याच आलं.

चिल्ली पिल्ली मग बाबाला बोललं. बाबा आईने आज काहीच नाही केलं. बाबा मग रागाने लाल लाल झाले. बाबा आम्ही आज काहीच नाही खाल्लं.

मग बाबा आईकडे गेले. असं कसं तुझं डोकं नाही चाललं. मग मी बोलले खरच मी काहीच नाही केल. मग मात्र बाबा चांगलंच संतापल .अहो मी पोळी बरोबर काहीच नाही केलं.

काहीच नाही कसे डोकं तुझं चाललं, मग मी ताटात काहीच नाही वाढलं. त्यांनी ही आनंदाने दोन तीनदा वाढून घेतलं.मग मला ते आनंदाने बोलले अशी का तू बोलली काहीच नाही केलं.

मग मी त्यांना बोलले भाजीचं नाव मी काहीच नाही ठेवलं. जेवता जेवता बोलले, आता मला तुझ काहीच नाही समजल. पुरे आता झालं, पुरे आता झालं मला काहीच नाही कळलं, मला काहीच नाही कळलं...!!

(क्रमशः)

अनाथाश्रम आणि वृध्दाश्रम

नित्य कर्म म्हणजे सकाळी उठल्यावर जसे करदर्शन करुन इतर विधी उरकल्यावर जो विधी केला जातो तो म्हणजे मोबाईल दर्शन!! व्हाट्सअप आणि फेसबुकवर आलेल्या पोस्ट पहाणे. काही चांगल्या,काही वाईट,काही वैचारिक, काहीविविध दिवसाच्या शुभेच्छा, वाढदिवस, वगैरे वगैरे. यातही काही नकोशा असतात. ज्या वाचता समयी दुख:वाटते. कुणी तरी गेल्याच्या दुख:द बातम्या ही असल्याने कधी कधी सकाळ दुख:द होते. काही लोक उगाच काही तरी टाकायचे म्हणून काही प्रश्न टाकून ते मोकळे होतात. पण इतरांना विचारात पाडतात. काही तर हल्ली सल्ले विचारतात उदा.माझ्या मुलाचे वय इतके इतके आहे. त्याला अमुक अमुक त्रास आहे. उपाय सुचवा. आता हे खरे असतात की दुसर्याला कामाला लावून मोकळे व्हायचे काम करतात कुणास ठावूक..?फेसबुकवर अशा प्रश्नांना मजेशीर उत्तरेही काही लोक देतात. प्रश्न टाकणारे आणि उत्तर देणारे दोघेही रिकामेटेकडे असावेत असे प्रश्नोत्तरावरुन वाटते.काही जण खूप छान सामाजिक प्रश्न मांडून आपला अमूल्य वेळ सत्कारणी लावतात.

परवा असाच एक प्रश्न फेसबुकवर पहायला मिळाला. प्रसिद्ध अभिनेते अनेकांच्या मनात घर करुन असलेले नाना पाटेकर यांनी तो प्रश्न मांडला होता. आता नाना पाटेकर म्हटल्यावर त्यांचे फिल्म इंडस्ट्री मधील कार्य, तसेच ते आणि मकरंद अनासपुरे यांनी उभारलेली शेतकऱ्यांसाठीची उभारलेली नाम संस्था, आत्महत्याग्रस्त शेतकरी कुटुंबासाठीचे मदतकार्य या कारणाने ते सतत चर्चेत असतात. अनेकांच्या प्रमाणे मी ही त्यांच्या अभिनयाचा रसिक असल्याने त्यांनी मांडलेल्या विचारावर लिहावे वाटले.मात्र तो विचार त्यांचाच आहे की कुणी त्यांचा फोटो घेऊन त्या विचाराची पोस्ट पाठवली हे माहिती नाही. पण तो विचार इतका प्रभावी होता आणि मती गुंग करणारा असल्याने तो विचार त्यांचाच असेल असे समजून त्यावर लिहितो आहे.

दत्ता तरलगट्टी

मागच्या काही दिवसांपूर्वी त्यांनी वृध्दाश्रम आणि अनाथाश्रम एकत्र केले तर काय होईल?किंवा करता येईल का...? खूप महत्त्वाचा, किती चांगला आणि अभ्यासपूर्ण विचार मांडला होता.आणि हे केले तर फार छान होईल अस मला तरी वाटतं.

काही अनाथाश्रम मी पाहिले आहेत.तसेच वृध्दाश्रमात ही गेलो आहे. तेथील दोघांचेही मन कुठे तरी कुणाकडे तरी ओढले जात असल्याची जाणीव ते पहाताना होते.योगायोगाने हे दोन्ही माझ्या गावी असल्याने आणि तिथे तळमळीने कार्य करणाऱ्या लोकावर लेख लिहिण्याच्या प्रसंगातून तिथे जाणे झाले होते. त्यामुळे वातावरण काय असते ते पहायला मिळाले.

वृध्दाश्रमात मी समाजसेवेची शिबिरे घेऊन जात असे.त्यामुळे तेथील वातावरण वृध्द यांना जवळून अनुभवण्याचे योग आले.विद्यार्थ्यां बरोबर वृध्द इतके भरभरून बोलायचे की बस्स!!जणू काही त्यांच्या घरची नातवंडं!!विद्यार्थी ही अगदी डोळ्यात पाणी आणून ते प्रसंग पुन्हा सांगत होते. शेवटी ती ही कुणाचे तरी नातवंडच होती आणि त्यांना त्यांच्यात आपले आजीआजोबा दिसत होते. ज्यांना ते होते त्यांना व ज्यांना आजीआजोबा नाहीत त्यांना ही तसेच वाटत होते. तिथून निघताना त्या दोघांचेही डोळे पाणावलेले पहायला मिळायचे. मुले त्यांनी आणलेल्या भेटवस्तू, खाद्यपदार्थ त्यांना देऊन समाधान पावायचे.ती वृद्ध मंडळीही खुशीत ते स्विकारत.या एका उदाहरणातून वृध्दांना प्रेमळ सहवासाची, कुणाच्या तरी बोलण्याची, सहानुभुतीची, आपुलकीच्या नात्याची, जवळीकतेची, जिव्हाळ्याची, आणि आधाराची किती गरज आहे हे दिसून येते. कैक वर्षे संसार नेटका करुन,मुलांचे दोनाचे चार हात करुन, नोकरी घरप्रपंच व्यवस्थित करुन शेवटी जर वृध्दाश्रमात जाव लागत असेल तर त्यांच्या मनाला होणाऱ्या वेदना सार्यांनी समजायला पाहिजेत.खरं तर भारता

सारख्या संस्कार, संस्कृती,सभ्यता,मानणार्या,

पाळणार्या,देशात वृध्दाश्रमच नको आहेत. हे वृध्दाश्रम म्हणजे भारतीय संस्कृती आणि सांस्कृतिकतेला लागलेला कलंकित शाप आहे असं वाटतं.

तेच अनाथाश्रमात पहायला मिळतं. तिथे अनाथ बाळे लहानाची मोठी होतात ती आईबाबा विना. कुणी तरी नको असणारी ही बाळे कुठेतरी टाकलेली या अनाथाश्रम आणली जातात आणि तिथेच ती मोठी होतात. तिथल्या दाया,आया,सेविका यांच्या कडून त्यांचा सांभाळ व्यवस्थित होतो. पण ते शेवटी कर्मचारीच असतात. स्वतःच्या आईच्या कुशीत असणं आणि कर्मचाऱ्यांच्या कुशीत असणं यात असणारा फरक सुज्ञांना सांगणे न लगे.....!!आईच्या ऊबीत मुलाची वाढ ही जोमानं होते. सोबतीला आईचे दूधही असते.ते अनाथाश्रमात कसे मिळणार?त्यामुळे या मुलांची वाढ व आरोग्य आपल्या मुलांच्या मानाने थोडे कमी पहायला मिळते. अनाथालयांना येणारे फंडस् भरपूर असले तरी प्रेमाची ऊब तिथे कुठून येणार?मागे एक इंग्रजी कविता वाचनात आली होती.त्यात एक ओळ होती....

If I have a good enough box.....

I shall collect all the fragrance from the school, nursery and Street.....

And hire a giant to drop the box into the deep deep sea.

कवी म्हणतो की,मला जर एक मोठी पेटी मिळाली तर मी शाळा,बालवाडीतून, रस्त्यातून राग,रागीट नजरा,कपाळावरील आठ्या गोळा करेल आणि व्यवस्थित ते सगळं भरून ती पेटी एखादा राक्षस भाड्याने घेऊन त्याच्याकडून ती पेटी खोल खोल समुद्रात टाकायला लावीन. ह्या कवीचे असे म्हणणे म्हणजे शाळा नर्सरी बालगृहात असणाऱ्या रागीट नजरा राग नष्ट करायचा आहे. पण ही अशक्य गोष्ट असली तरी त्यातील भावना महत्त्वाची आहे. मुलांना त्रासदायक काही नको हेच त्याचे म्हणणे असावे.बालसुधारगृहात किंवा अनाथाश्रमात मुलांना सर्व काही मिळत पण आईवडील आजीआजोबा यांचं प्रेम मिळत नाही. ते मिळण्यासाठी व वृध्दाश्रमातील लोकांना प्रेम वाटता येईल यासाठी दोन्ही एक होणे ठिक होईल.

यासाठी नाना पाटेकर यांनी मांडलेला विचार मला खूप भावला. खरोखरच वृध्दाश्रम आणि बालकाश्रम/अनाथालय एकत्र केली तर.देणार्यांना देता येईल आणि घेणार्यांना घेता येईल. प्रेम,वात्सल्य, मायेची ऊब, पाठीवरची थाप,पाठीवरून फिरणारा आपुलकीचा हात आणि तो स्पर्श,कौतुकाची थाप,डोळ्यात सामावून घेणारे आपसूकच एकमेकांना भेटतील. आणि दोन आलय पैकी एकच आलय राहिल आणि ते म्हणजे प्रेमालय/प्रेमाश्रम/वात्सल्याश्रम....!!! आदरणीय नानाजी काही चुकले असल्यास क्षमस्व!!

राजकमल एंटरटेनमेंट प्रस्तुत, अशोक सराफ आणि वंदना गुप्ते अभिनीत ''अशी ही जमवा जमवी'' चित्रपटाचं पोस्टर प्रदर्शित!

ज्योतिर्मय 📖 साहित्य

चित्रपट आणि प्रेमकथा हे आपलं आवडतं समीकरण. अशीच एका नव्या प्रेमाची नवी परिभाषा आपल्याला लवकरच अनुभवायला मिळणार आहे. राहुल शांताराम यांच्या ''राजकमल एंटरटेनमेंट'' द्वारे प्रस्तुत, लोकेश गुप्ते लिखित आणि दिग्दर्शित, महाराष्ट्र भूषण पद्मश्री अशोक सराफ आणि वंदना गुप्ते अभिनीत नवा मराठी चित्रपट ''अशी ही जमवा जमवी'' लवकरच आपल्या भेटीला येत आहे. त्याची दमदार घोषणा काही काळापूर्वी झाली होती, आजच या सिनेमाचं पहिलं पोस्टर प्रदर्शित झालं आहे. नव्या दमाच्या तसंच अनुभवी कलाकारांचं मिश्रण असलेल्या या चित्रपटाचं लक्षवेधी पोस्टर पाहून अतिशय खुमासदार आणि मनोरंजक अशा या गोष्टीबद्दल प्रेक्षकांच्या मनात नक्कीच उत्सुकता निर्माण झालेली आहे.

विशेष म्हणजे, अनेक वर्षांनी दिग्गज अभिनेते अशोक सराफ आणि वंदना गुप्ते यांची जोडी रुपेरी पडद्यावर एकत्र दिसणार आहे. त्यांना ओमकार कुलकर्णी व तनिष्का विशे या नवीन जोडीसह सुनील बर्वे, चैत्राली गुप्ते, मिलिंद फाटक, सुलेखा तळवलकर, पुष्कराज चिरपुटकर अशा लोकप्रिय कलाकारांची साथ लाभलेली आहे. 'थोडी खट्याळ, थोडी गोंडस, थोडी हळवी' अशी ही अनोखी गोष्ट लोकेश गुप्ते आपल्यासमोर घेऊन येत आहेत.

संपूर्ण भारतीय सिनेसृष्टीत मोलाचे योगदान देणारे चित्रपती व्ही. शंताराम यांचे नातू आणि किरण व्ही. शांताराम यांचे चिरंजीव, राहुल शांताराम यांनी मनोरंजन विश्वात काहीतरी नवीन घेऊन येण्याचे उद्दिष्ट ठेवत 'राजकमल एंटरटेनमेंट' ही नवीन कंपनी सुरू केलेली आहे.

सिनेमाच्या आकर्षक शीर्षकावरून रंजक कथेची कल्पना येते. आता ही जमवा जमवी नक्की कसली, कोणाची आणि कशाप्रकारे होणार, हे मात्र गुलदस्त्यात आहे; जे १० एप्रिल २०२५ रोजी कळेलच, कारण याच दिवशी 'राजकमल एंटरटेनमेंट'चा हा नवाकोरा चित्रपट आपल्या जवळच्या सिनेमागृहात आपल्या भेटीला येणार आहे.

डॉ. मीना श्रीवास्तव यांच्या भारतीय स्वतंत्रता आंदोलन की अनकही कहानियां या पुस्तकाला पुरस्कार प्रदान

ज्योतिर्मय 📖 साहित्य

भोपाल (म.प्र.)– हिन्दी लेखिका संघाचा प्रतिष्ठित वार्षिक सन्मान सोहळा आणि कृति पुरस्कार सोहळा रविवार, २ मार्च २०२५ रोजी भोपाळ येथील हिंदी भवन येथे आयोजित करण्यात आला होता. यात ठाणे, महाराष्ट्र येथील रहिवासी डॉ. मीना श्रीवास्तव यांना त्यांच्या पुस्तकासाठी श्रीमती मधु सक्सेना यांच्या द्वारे प्रायोजित श्री द्वारका प्रसाद सक्सेना स्मृति पुरस्कार' प्रदान करण्यात आला. या सन्मानासाठी मुंबईचे ज्येष्ठ साहित्यिक श्री हेमंत सामंत यांच्या मराठी लेखांचे डॉ. मीना श्रीवास्तव यांनी अनुवादित केलेल्या भारतीय स्वतंत्रता आंदोलन की अनकही कहानियां'' या पुस्तकाची निवड करण्यात आली होती. या पुस्तकात ३८ प्रकरणे आहेत, ज्यात भारत आणि विदेशातील अज्ञात क्रांतिकारकांनी केलेल्या स्वातंत्र्यलढ्याचे वर्णन केले आहे.

डॉ. श्रीवास्तव यांना 'अनुवाद विद्या' या श्रेणीतील हा प्रस्थापित पुरस्कार समारंभाच्या अध्यक्षा निर्मला भूरिया, माननीय मंत्री, महिला व बालविकास म. प्र. शासन आणि रवींद्रनाथ टागोर विद्यापीठाचे कुलपती आणि संचालक श्री संतोष चौबे यांच्या हस्ते स्मृतिचिन्ह, शॉल, श्रीफल आणि रोख रकमेच्या रूपात प्रदान करण्यात आला. पुरस्कार वितरणप्रसंगी भोपाळच्या रामायण संशोधन केंद्राचे संचालक डॉ.राजेश श्रीवास्तव, शिक्षणतज्ज्ञ व ज्येष्ठ साहित्यिका डॉ. आरती दुबे आणि हिंदी लेखिका संघ मप्र भोपालच्या प्रांताध्यक्षा डॉ. कुंकुम गुप्ता यांचीही व्यासपीठावर उपस्थिती होती.

अचानक दार वाजल्यामुळे......

ज्योतिर्मय 📖 साहित्य

नोकरीनिमित्त किरायाच्या घरात राहत होतो, तेव्हाचा हा गमतीदार किस्सा ! मी, दोन मुलं व माझे पती. आमचं आणि घर मालकाचे घर म्हणजे मुख्य रस्त्याला लागूनच असलेल्या सारख्या चौकटीच्या दोन खोल्या. घरमालक सरकारी दवाखान्यांमध्ये कंपाउंडर होते. बाई गृहिणीच! या गमतीचा त्याचा खरा नायक म्हणजे आमच्या घर मालकाचा शिपाई, जो मुकबधीर होता !! एकदा सरकारी दवाखान्याला मोठ्या साहेबांनी भेट दिली. तपासणीचे सर्व सोपस्कार पूर्ण झाल्यावर साहेबांना खुश करण्यासाठी सर्व कर्मचाऱ्यांच्या तर्फे मेजवानी द्यायचं असं ठरलं. मग काय? झणझणीत जेवणाचा बेत ठरला!यातून आमच्या घरमालकांनी चांगला चार मजली डबा त्यांच्या मुकबधिर शिपायाच्या हाती घरी पाठवला, आता जेवण रात्रीच होतं त्याला सायकलवरून तो डबा घरी घेऊन येईपर्यंत चांगलाच काळोख पसरून रात्र झाली होती, बिचारा आल्याबरोबर त्यान आमचं दार जोरात ठोठावल, चांगली मध्यरात्र असल्यामुळे आम्ही गाढ झोपेत होतो. अचानक दार वाजल्यामुळे मुलांसह आम्ही खडबडून जागे झालो.''कोण आहे? '' आमच्या घरच्यांनी जोरात विचारलं, आता शिपाई मुकाही आणि बहिराही!!त्यांनी पुन्हा जोरात दार ठोठावले !!''अरे बापरे !!चोर तर नाही ना??'' मी यांचा दंड जोरात पकडून घाबरून म्हणाले. भीती तर त्यांच्या चेहऱ्यावरही दिसत होती. मुलं रडायला लागली होती मी त्यांना शांत करत जवळ घेतलं. धाड !!धाड !!धाड!!आता तर पूर्वीपेक्षाही जास्त जोराने दरवाजा वाजत होता, आणि ''उ,,,उ,,, उ '' असा आवाजही येत होता !!यांनी घराच्या कोपऱ्यात ठेवलेली मोठी कठी घेतली आणि म्हणाले, ''मी दरवाजा उघडून बघतो कोण आहे ते.'' पण मी त्यांना नाही म्हणाले आता आवाज बंद झाला होता, थोड्यावेळाने घर मालकाचा दरवाजा बडवण्याचा आवाज येऊ लागला, आता मात्र आमचे हे चांगलेच घाबरले होते !पण सगळं बळ एकवटून म्हणतात कसे, ''कोण आहे रे तू ,,,,,!! एका बुक्कीत तुझा जीव घेईन,,,!! येऊ का बाहेर ??''. मला माझा नवरा किती शुर आहे याचा प्रत्यय येत होता,,!

सौ मनोरमा बोराडे
छत्रपती संभाजीनगर

काही प्रतिसाद नाही,,फक्त दरवाजा ठोठावण्याचा आवाज, आमचा झाला की घर मालकाचा, आणि त्यांचा झाला की आमचा!! असं बराच वेळ चाललं. लेकरं रडायला लागली, आम्ही दोघे घाबरून घामाने थपथपलो होतो, यांनी काठी घेऊन बाहेर जाण्याचे धाडस करण्याचा निश्चय केला, आणि मी मुलांच्या हातात पराती आणि चमचे दिले मी पण स्टीलचा डबा हातात घेऊन लाटण्याने वाजवण्याच्या तयारीला लागले, कारण आजूबाजूला शेजार फार तुरळक होता, यांनी दार उघडतात आम्ही पराती आणि डबे बडवायला सुरुवात केली. प्रचंड आवाज,,,आजूबाजूला कुत्री भुंकायला लागली,, अंतरावर राहणारी काही शूर शेजारी मंडळी हातामध्ये टॉर्च घेऊन घराकडे आली,, आणि बघतात तर काय??

जेवणाचा डबा घेऊन घर मालकाचा शिपाई दार बडवतो आहे एकेकाचा,,!!कुणीतरी डबा घ्यायला दरवाजा उघडेल म्हणून!!

बिचाऱ्याला आमची काय अवस्था झाली याची जराही कल्पना नव्हती, यांना बघितल्यावर एक हात वर करून नमस्कार केला त्यांने, आणि,,'' उ , उ , उ'' करत तुम्ही दरवाजा का उघडत नव्हते म्हणून त्रागाही केला. मोठ्या निरागसपणे जेवणाचा डबा खाली ठेवून तो निघून गेला !!

आणि आमचे हे ...पळाले न्हाणीघराकडे लघुशंकेसाठी,,,,!!!

*_***

हे जरनल संपादक व प्रकाशक संजय व्यापारी यांनी १०१, सी विंग, सिल्व्हर स्पेस सोसायटी, विशाल नगर, पिंपळे निलख, पुणे–४११००१ (महाराष्ट्र) येथून प्रकाशित केले. (पीआरबी कायद्यानुसार संपादकीय जबाबदारी यांची आहे.
या अंकात प्रसिद्ध झालेल्या प्रत्येक बातमी, लेख व जाहिरातींशी संपादक सहमत असतीलच असे नाही. सर्व वाद पुणे न्यायालयाच्या कक्षेत) E-mail-jyotirmaysahitya@gmail.com, Mob. 7743918559